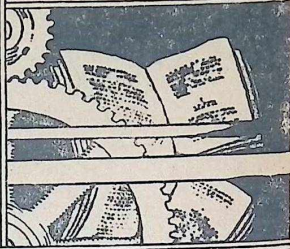
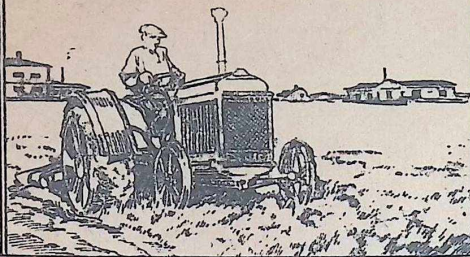
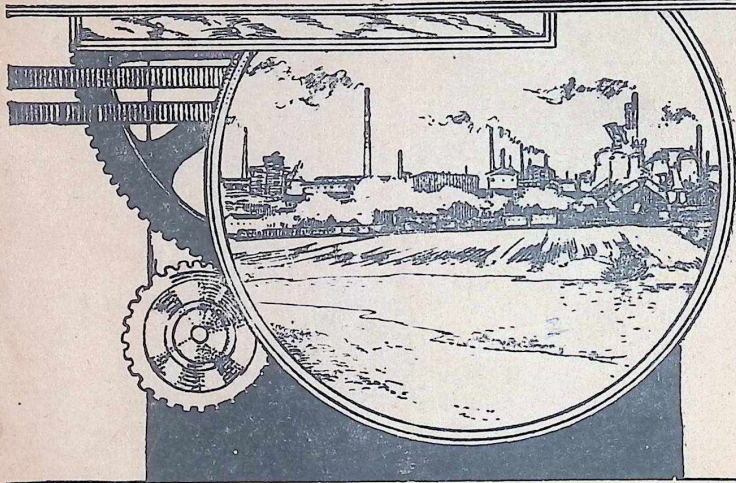

BICG ES MEDEGGIG UPOLX
KOMIS

SURHULB SURIJ

SSSR-in KELN ULSIN DEKTR HARHAC
MOSKU

★

1931

SURHULB SURIJ

BUKVARIN XƏƏNE OMŞX DEKTR

Mana paartъ, mana sovet

Sovet.

Mana bərzəx josn kədlmşc ulsin harhsn sovetin josn. Sovet gisn kədlmşc ulsin josn. Mana sovetlə ədl kədlmşc boln ugata, dund hara malta krestъjan ulst kilmztə josn xama cign uga. Sovetin josn tog-tad 13 zil bolv. Xaana josna çagt kədlmşc boln ugata, dund malta uls dazrgdz jovla. Tere çagt nojn, zəəsng, bajn uls tər meddg bilə.

Sovetin josn kədlmşc, krestъjan ulsin zovlng-zirhl səənər xələnə. Sovetin josn zil irvəs ulm-ulmar batrad jovna. Sovetinъ josig çarandnъ ulm batrulxin kergt sovetin kədlmşt oln əmt orulz xamg xazhrinъ uga kexmn. Sovet mal-gerin, kolxozin kergin, surhulin tərin ardнъ şunz orad səənər kex josta. Ene xamg kergydig kyçəxdnъ Sovetig oln uls çu-har dəngnx zəvtə.

Sovet şine janzar kədl.

Xəvsxlin (revolyçin) urdk zilmydt xotnə sovetin kədlmş ədgə çaginəs xolvən amr bilə. Tere çagt dor bəədg sovet kedg kədlmşinъ ikinъ deerəs irsn zaavrar kyçəhəd, bije deerəsn oln kerg taslz kedg uga bilə. Xamg xatu toot kergig deerк sovetin josn kyçədg bəəsn.

Ədgə çagt xotn-selənə sovetin kədlmş ikdəd, kyçəx kergydn̄ kynd boln çan̄ha bolv. Ucr iim tēlād, xotnə boln əmgin sovet urdkasn can̄har kēd-lx deerən, xamg kyçəx kergydn̄ todrxə metx jostə.

Endr ər xotnə sovet ju, jamaran kerg kyçəxm̄b giklə, ter tootig mana paartin yvl bar sarlə bolsn xurgin şiidvr sən zaaz əgsn boldg. Bolva xotn-selənə sovetin ər bolhn kek kēdlmş zagt neg ik kerg bəənə. Terni kolxozmud şinəs togtax, urd bəəsin̄ ər ərər jasad, zalad, batrulad bəəx—iim toot kerg. Ter ucrt xotn selənə sovet bolhn xamg setklən, zyrkən en kolxozin kergt ök jostə. Jamaran cig xotnə sovet jum̄nə mangnəd kolxozin kerg sanx mən.

Xotnə sovet erk̄n uga en kolxozin kerg tal ny-rən əgc kēdlx jostə.

Dəkəd xotnə sovet kolxozin kergən kyçəxlərn bajn nojn uls ter kergin ərət̄n̄ martx josn uga.

Bajn—kulak ulsig kolxozd orulx josn uga. Ted-nig kolxozd ərddyll uga kəəx kergtə. Bajn kolxozd orxlarn kolxoz evdəd bəədg jum̄n. Bajig kolxozd bəəlhəd, togtanav gisn kyn ax ergy.

Ter ucrt xotnə sovet bajnlə tasrxə uga nooldx mən. Bajnlə sən bəəhəd es giz bajnd du harl uga bəəxlə,— bas neg berk kergən es kyçəs̄n temdḡn̄ ter.

En deer zaasn kergydn̄ taldn̄ xotn əmgin covet xamg kergydn̄ kolxozd bəədg ulsar tulg kez kyçəx jostə. Xamg xatu kergydig xar kəlsərn bəədg kolxozin ulsar xotnə sovet damzul̄bz kyçəxlə, tegəd battə bolx. Xotnə sovetd xar kəlsərn bəədg uls, xad colun̄ ədl tulg mən. Dor bəədg sovetmyd en josar en mərər kēldg dasxlə, tegəd tednə hol kergydn̄

kyçz bæx temdg ter. Ter ucrt endr ødrø xotnø sovet, urtkasn canhar kødix deerən, zyrkən boln nyyrən kolxozin kergt øgc kødix jostø. Axrar kelxlø: xotnø-selənø sovet urtkasn onçdanar, endr ødrin şine boln ik kergydən todlz avad, şinər canhar ekləd kødix jostø.

~~~~~

Xotnd sovetin jos batrulija! xyyvin josnø kødımşd çuhar orlçtn!

~~~~~

- 1) Tana æmgin sovet oda jamaran kødımş kezənø?
- 2) Ta sovetin kødımşs ju kyçz bænøt?

Mana paartb.

Mana paartb—çugsojuzin (bolşevikydin) komuna paartb giz nerəddg mən. Bolşevikydin paartig Lenin byrdələ. Mana paartb kødımşç, krestbjan ulsig daxulad 1917 zilin xulhn sarin 25-nd orsin ornd revolych kesn mən. Tegəd orn nutgin tər Sovetin har deer irsn mən. Oda mana paartb sovet xojr orn nutgdan bæesn xuucn josna yldyr dəvrz bæənø. Mana paartb, sovet xojr hardad kødımşç, krestbjan ulsin mal-gerig şine xaalhar øskz jovna.

Mana sovetin orn şine fabrik, zavod, tøm r xaalh, elektricestvin stanç, colun nyyrsnø şaxt bərəd iim ik yyldvr kyçz bæənø.

Xotn selənø dyr oda bas xəvrz bæənø. Zil bolhn kolxoz, sovxoz øsəd jovna. En tootd bajacud ikər xordz bæənø. Kolxoz, sovxoz batrsn tednø tolhahar çokad unhasn ədl. Ircksn 1931 zild, Sovetsk Sojuzd nezədər bæədg ulsin iknkinb kolxozd orxmın. Delgy kolxoz bolzəx tərə edldg hazrmudar kulak ulsin edl-axuhin ungınb taslz bæənø bidn. Tegəd cign

Байацуд (kulakud) Sovetin josig darxar sedəd nooldad jovçxana. Tednlə nooldad mana paartь, kədlmşc, krestьjan uls dund kez jovsn kergən ulm gydz kehəd sovetinь ornd soçializm togtaz jovna.

Mana paartь Leninə paartь. Mana paartь xamg kergydən Leninə zaasn zaavrar kyçəz jovna.

~~~~~

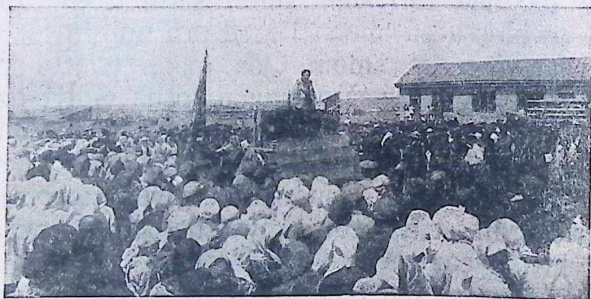
Komuna paartь kədlmşc ulsin kətlvrc.

~~~~~

- 1) Tana xotnd, əəmgт paartin jacejk bəəny?
- 2) Jamaran ax kədlmşc oda kezənə?

Oktəbrsk Ərvolyçin sən ədr.

Oktəbrin ulan tug
Oxtrhud kyrəd dervkvə!
Oln xarcud çuhar
Oktəbrən kez zirhv.

Oktəbrsk sən-ədr kelhn

Oln kədlmşcnr, krestьjanmudin
Ərgəd dulsn dun
Oktəbrin sən ədrin
Omgta səxn dun.

Kədlmşcnr, krestʙjanmud çuhar
Kələn dekç işkçxətn,
Kyndtə oktəbrin ədrig
Kycʔə kevər keçxətn!

Kədlmşcnr krestʙjan ulsin
Kələs harsn ə
Kitdt Indid, delkəd
Kyrəd dyyrən bolx.

Kənə kycər 1917-c zilin oktəbrin 25 ədr ornd revolyc
bolsmə?

Mana vozdnr. Vladimir Ilʔic Lenin (Ulʔjanov).

I

Kədlmşin kyn bolhn oln saj jalcnr, ugatə boln
dund hara malta muzgud Leninig sənər tanʔz avx
kergtə. Lenin tednə erk şile olx xaalh zaazi əgsn
aldrşsn xaalhc (vozʔb) bolʔənə. V. I. Lenin 1870-c
zilin, mörn sarin 22 ədr Simbirsk valhsnd harsn boldg.
Eçkʔb vah surhulis tolhaldg axlac bəəz. Leninə

axнъ—Aleksandr Іljic xaana josnla ikər noldz jovz. Tegəd Leninə ax, xaag alxar sedxlərn bərgdəd, teryg xaana josn—dyləd albz. Leninə axin tiim josn biş yklər yklhn Lenind canh zan, canh yzl togtahad ik dən bolz.

Lenin xəvsxlin (revolyçin) kerg yldvr Xazn (Kazanь) balhsnd eklz kez. Tend Lenin ax surhulə surc bəəz. Lenin ter Xazn (Kazanь) balhsnd xaana josnla noldad bəəsn uclar, ax surhuləsнь harhad Kokuşkino gidg selən tal tuuhad ilgəz. Ter selənd Lenin krestьjan ulsin tyry-zydy, zovln dazrlh, tednə xarnhu, əərxn bəhəd yzəd bəəz. Lenin selənd çəəkn zil bəəz, tegəd xaana josn Lenind dəkəd Pitert bəəx zəvşəl əgc.

II

Piter balhsnd Lenin kədlmşin ulsig baqt (kruzo-kt) xıradg sanz. Tegəd tednd bajn ulsla, xanla jahz noldxinь zaaz əgdg bəəz. Polič Leninig dangin getəd jovdg sanz. Tiigə bəəz 1895 zilin bar sarin 9-d Leninig tedn bərəd tyyrmd suulhz. Lenin tyyrmd suhasusn bijnь kədlmşin ulst bıcdgən xajsm uga. Xərnь tendəsn nuvcinər kədlmşin ulsd bıcg boln dektr ilgəhəd bəədg bəəz. Lenin tyyrmd sun-suuz nəkdmydtən xaana josnlə jahz noldx selvgən ilgədg sanz. Xaana josn Leninig Sivrt şidəd ilgəz. Sivrin medləs Lenin hazadin ordud tal jovz oc.

Sivrt bəəsn çagtan Lenin zəvər oln dektr bıcsn jumн. Urtk kədlmşin uls zaagt harhz jovsn bıckn bagas Lenin syıld kədlmşin ulsin paartь hārhsn boldg. Ter paartig bolşevikmudin soçial-demokratesk paartь giz nerəədg bəəsimn. Ter paartin xaalhcнь, tolhacнь (vozdb) Lenin bəəz. 1905 zilin xəvsxld (revolyçd) kədlmşin uls dazrdg xaanə josnlə ilər bosad nooldsn boldg. Tiigəd xəvsxl eklz.

Ter çağlæ Lenin hazadin ordudas nutgtan xəvsxl (revolyç) tolhalxar, hardxar kyrc irz. Bolva ter tyryn xəvsxlig xaana josn darckz. Kədlmşin uls xaana josnd diilgdz. 1907 zild Lenin dəkəd hazadin ordud tal jovz oc. Tendən paartin surhulb kədlmşin ulst harhz. Ter surhulbdan xaana josnlə canhar nooldad bəədg xəvsxlc keseg uls surhad harhaz. Dəkəd tende hazadin ornd Lenin gazed bas harhz. Ter gazedən Lenin nuvcinər ors nutg orulad kədlmşin ulst ilgədg bəəz.

III

1914 zild orclnğın ik dən eklz. Ter oln əmtnd xortə dəəg Lenin jahad bolv cig zoksaxar nooldz. Orclnğın ik dən orn nutg bolhnə bajacudt olz orulnə. Kədlmşin uls boln ugatə uls tyynəs avn cilnə giz Lenin keldg bəəz. Tiiklə kədlmşin uls buuhan xəry ergyləd xaana jos xamxlximn giz Lenin 1917 zilin lu sard kelz. Pitrt eklsn xəvsxl xaana josig xolbvlsn boldg. Tiikd nutğın tər bajn ulsin hart orsn boldg. Ter ax josnə uls bajacud tatad bəəsn jumn. Tedn tegəd kədlmşin ulst ədmğ cig əgl uga, hazr cig əgl uga, ev cig əgl uga bəəhəd bəəz. Lenin hazadin ornas ərə giz Pitrt irz. Mərn sarin 3-d Pitrin kədlmşin uls Lenin xaalhcan tosz avc. Lenin irn kədlmşin ulsig çuharaginb bajn ulsig dəvrtin, dəəg uurultn giz zaasn jumn. Tiim uxa kədlmşin ulst zaasn ucrt bajnə josn Lenind bas dur uga bolad, bərxər xəəhəd bəəsn boldg. Lenin tegəd dəkəd bultz. Tegəd Lenin Pitr balhsnə keer bəəsn xuucn xaşad neg çən dolan xong bultad bəəsn boldg.

Lenin SSSR-ig jahz hardz jovsnb.

1917-c zilin xulhn sarin 25-d kədlmşc uls xar kəlsərn bəədg krestbjan ulsar nəkd avad bajacu-

dig diilsn boldg. Ednə nooldag Lenin tolhacta komunə paartə hardz jovsn boldg. Ene şine josig Lenin tolhalad xyyvin orn—nutg ekləd byrdəsn boldg. Kədlmşin ulst xyyvin josn bajacudas fabrik zavodmud bulaz avc əgvə, a krestəjan ulst hazr əgvə. Ene tootd bajacud xordad Leninigi xorlxar sedəd jovsn boldg.

Tegəd 1918-c zilin noxa sard bajacudig tatdg Kaplan gidg nertə kyykd kyn Leninigi xahad şarxtasn boldg. Tere mana kədlmşin ulsin eşətn tiigəd Leninigi xaxlə, mana orn—nutgt bəəx kədlmşin uls boln xar kəlsərn bəədg krestəjanmud xojr nege yly uxahan nilyləd, Leninə kez jovsn kergt ulm uxahan təvsn boldg.

Xyyvin jos togtax kerg bas cign ik xatu kerg bəəsn jum̄n. Tere jungad gixlə dən—dazgin kəld xarhad orn—nutgin xamg zysn edl—axu ik gidgər evderz. Dotrin oln dəəsən darz, mal-gerən toxnəz urtk kevt̄n̄ harhz avx, şine orn—nutg togtaz avx kergtə bilə. Ene tootig Lenin çuharin̄ paartən daxulad kyçəsn boldg. Dəkəd ik niitə komunə paartig cign Lenin togtasn boldg. Xəvsxlin zilmydt xarm ugahar kədlə jovz, Lenin 1922-c zil kyndər şaltglad, 1924-c zilin tuula sarin 21 ədr əngrvə. Lenin əngrvə, bolv tyynə kyçəz-kez jovsn sən yldvr tər̄n̄ mand yldvə. En toot kergig oln saj kədlmşin boln xar kəlsərn bəədg krestəjan uls xojr niiləd ik şunz kyçəz jovçxana. Kədlmşin uls Lenin əngrsnəs naran biisin̄ dundas 200 minhn ky paartəd orulz əgvə.

Mana komunə paartə Leninə zaavr—surhmzig batta kevər bərz jovna. En ucrt Leninə surhmzas xazidg jovdlmudla mana paartə ərşəngy ugahar urd cig nooldz jovsn, çarand̄n̄ cign nooldx. Paartin iigəd kegəd jovsn kədlmşn̄ orn—nutgin edl—axu əsz-ərgznd ik gidg tusan kyrgzənə.

ÇK VKP (B) ax seglêtr Stalin.

Iosif Vissarionovic Stalin 1879 z. şerkşin (Gruzija) nutgin ax balhsna Tiflisin er harsn jumn. Stalin gruzin jasta kyn. Stalinə josn nernь Dzugaşvili Stalin gidg nern xəvsxld kədləd avsn nern. Stalinə eçge hos ujdg fabrikin kədlmşc kyn bəəz, a bijnə urd bolxlə selənə krestjanin ulsas salz harc.

Surhulь sura jovz Stalin nuuvcin xəvsxlg ulsin bagt (kruzok) orz. Stalin 1898 ziləs naaran ikcydin paartəd bəənə. Ter zildən Stalin Tiflis balhsnə fabrikin boln tər xaalhin uls zaagt xəvsxlin kədlmş kez. Tiigəd jovsnь surhulin tolhacd medgdəd, Stalin surhuləsn kəəgdəd harc. En çagas avn Stalinig

Çugsojuzin komuna partin ax seglêtr I. V. Stalin.

xaana josnə poliç getəd, xəəhəd, amr əgl uga bəəz. 1901 z. xaana poliç ikcydin paartin kyçəkc parvləhinь xamx çokz. Ter çagt tolhac bəəsn Stalinig bas bərtxə gisn canh zaavr xaana josnd harc. Bolva Stalin bultad, bərgdsimn uga.

1902 z. moha sard Stalinig xaana josn bərz avad tyymd bərzəhəd, 1903 z. syyllə Sivrt ilgəz orkz. Təndən kyrəd, kyç sar boll uga Stalin orhad, nuuvcinər Tiflis balhsnd irz.

1905 zild Stalin hazadin ornd odad Leninlə tanьldad tyynə uxan surhulinь daxad, uxahan negdylsn əərən kyn bolv.

lim oln kevər xaana josnd Stalin kəəgdəd jova jovz lu sarin (fevralьsk) revolyçd kyrc. En çagas

avn Stalin Lenintə niiləd oktəbrsk xəvsxl (revolyç) harhsn boldg.

Oktəbrin revolyçin kergt Stalin ik gidgər şunz orlçsn mən. Oktəbrin revolyçin xəən Stalin oln keln ulsin kerg kedg parvlənə axlac boln Revoen-sovetin clen bolz jovla.

Orsin xaana josnd dazrmzd jovsn oln keln əmtənə kergt Stalin revolyçin urd cig, xəənb cig ik tus bolz tednd kətlvrə bolz jovsn boldg. Mana paartin XII-c xurgin xəənəs avn Stalin ÇK VKP-n ax seglətr bolz bəənə

Çugsojuzin axlac M. I. Kalinin.

Mixail Ivanovic Kalinin 1875 zil Tverskoj medlin ugatə krestəjanin kynə ger byld harsn boldg. 1893 zil Kalinin Pitr

balhsnd bəəsn „Starij arsinal“ gidg zavodt surhulin kəvyn bolz orad, tegəd ter zavodtan 2 zil kədləkəd, tynəsn harad Pu-tilovskij zavodur orad tyndən kədləhəd revolyçin zyytə kerg jovdla tanıldad ter kədlmşd ekləd orlçad kədlsn boldg. Kalinin Pitr, Mosku, Revelʼ, Tiflis balhsdudar pa-artin kədlmş kegəd kyçəhəd jovsn boldg.

VÇIK—in predseatelə Kalinin

ligəd ugatnryn sə xəəhəd xaana—bajacudin josnla noolda jovz, Kalinin 1899 zil tyryn bolz Petropavlovsk tyrmə 10 sar suusn boldg. 1917 zil kyltr 4 zilin turşar tyrmə suuhad, 5 zilin turşar kəəvrt jovsn boldg.

1919 zil Kəlinin RSFSR-in orna kyçəgc komitetin axlac bolz şidgdsn, 1923 zil Çugsojuzin ÇIK-in axlac bolz şidgdsn boldg. 1919 ziləs naaran tasrxan uga paartin axlgc komitetin clen bolz şidgdən en.

Mana xaalh—kolxoz.

Mal əskdg niçəs.

Mal əskdg tovarıştv igz byrddg mən. Salusalu ulsin malig oln dundan mald orulz orknə. Tiklə kədlmş kexd cig amr, mal gerən əskxd cig sən. En dundan malas orsn oruhin neg xəvinə, orulz əksn malinn kirçəhər xovaz avdg. Oln mal dund orulsn bolx dutman, ik xəvər kyrtx mən. Ken ikər kədlən bolnə ter ik xəv avx. Tovarıştv orxlə dundan malta ulst-cign olzta ugatə kyynd cign olzta. Kemrzən tovarıştvin clenəs harsn çagtan ter kyn əksn malan çugtə xəry avad hardg mən. Ezdyd əgsn malas taldan tovarıştvin biidnə mal bəənə. Ternə tovarıştvin bijinə olna mal bolna.

Ternə jun malv giklə?

Sən toxmtə azrh, bux, şangas avsn mal, tovarıştv evrənnə mængərn avsn mal.

Ərtlyd orsn ulsin malin ərələsnə əədən, horvnə kegdsn xojr xəvnə xovagdş uga bolz, dundan mald ordg mən.

Naatk xəvnə clenə biisinə xəv bolz ordg mən. Clenəs harsn çagtan ter xəvən avad hardg mən.

Komund orsn ulsin mal-gernə çuhar dundan boldg. Tegəd en mal gerərn damzulz xotan dundan uuxig boln kyykdən dundan surhxig byrdəx mən.

Tovariŝstvo — gisn oln kyc — kəlsən niilyln.

Ərtyl — gisn oln kyc — kəlsən niilylxin deer mal-gerin̆ ik zug niilyln.

Komuna — gisn kyc — kəlsən boln ed-ahrusan çugt̆n̆ niilyln.

Niiləd mal əktn!

Kezənə-kezənəs naaran mana xal̆mg kyn malar gesən tezəz jovsn boldg. Zug urd xaana çagt-nezəd ezər mal əkəd bədg bilə. Tiigz edl ahurs əkxlə çəəkn bajn, oln ugatnr bol̆z hardg bilə. Teryn deerəs avn oln uga jadu uls ik əln tyry, ik zovlng yzdg bəəsn. En zovlngas getldg han̆xn xaalh bənə. Terni kolxozin xaalh. Uci iim bolsnd sovetin josl xar kəlsərn bəədg xal̆mgudig malan olar niiləd, ortg harhad əktn ginə. Ortg harhxlə olztə boldg ucr:

Sovetin josl mēngər cig, malar cig ortgig dēngndg jum̆n.

Neg kyn xuldz avc cadşgo, yntə azrh bux, ystə ykr, xuç axtə malmudig boln maşis ortg kyc kyrəd xuldz avad, malan jasrulad bəx jum̆n.

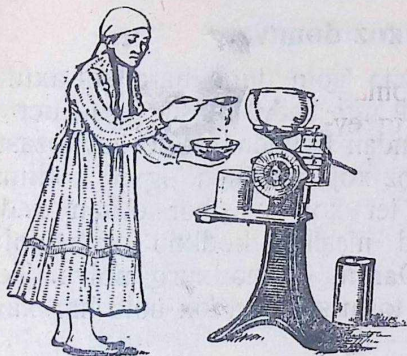
Oln kyn niiləd mal əkxlə ter mald çəəkn ky kədlgəd, naatksn̆ taldan kədlmş kegəd mēng oldg.

Ortoglad mal əkxlə, teryg uxata kevər bərz bolx. Urdasn̆ əvlin əvsn — tezəlin̆ beldəd zutal uga harhz bolxm̆n. Ysn — tosar̆n̆, maxar̆n̆, arsar̆n̆, noosar̆n̆ boln əvr — turuhar̆n̆ cig olz orulz boldg. Ortgin uls sovetin josl̆ tyşg bolzənə. lim oln zysn tus, malan ortoglad əksn̆ ulst irnə. Ter ucrt malin ortgt orad uga ugatnr boln dund maltə uls şulun orx arhan xəətn. Malin ortgt udan es orsn kyn ulmar, ulmar şordad jovx jum̆n. Evrən̆ tusin tələ ert malin ortgt ortn.

Separator.

Mana xalыmg uls ykrynъ tuhлад ysn elvzxлә ty-ryn sandg sananъ—әркиn cigә kexmn giz uxaldg. Өdr volhn әrk nerәd bәxlә ternъ iki vajr volz toolgdg.

Tere kysl volzasn әркиnъ cigәhән bylәd avdg tosnъ kyn idz bolş uga dyngә işklн volna—tere ucrarn xuldsn çagt mөngnd kyrxş.

Ors krestъjanmu-dig xәlәzәxinъ ysән maşihәр çokad өrmi-nъ ilhz avçkad na-atkarnъ oln zysn xot kez avna.

Cikәр ev-uxahinъ olad edlxlә mana xa-lymg ulscign iki gidg olz maliinъ şim-şys-nәs yzxmн, zygәр

tere orx olzinъ mana xalыmg uls uxalz sanxş, tegәd cign ysән өngәр әrkd yrәнә.

Tere kysl volzasn әrkнъ olz kyrgx biş biisinъ өsx-өrgzxdnъ saaltg volna.

Malinъ şim-şyysnә olzinъ biidән xalыdanav gixlә ysән әrkd yrәdgән uurx kergtә. Cigәнә işklн tosan әmtәxn tosar solыnav gixlә—ysnә өrm ilhdg maşi (separator) xuldz avtn, dәkәd olarn niilәd ysnә kopiraç harhtn.

Ene kelsn tootig kyçәxlәtn mal gerintn өslt şuludx, orn-nutg cign vajzx.

Malinъ ysnәs ikәр, sән tos avdg arhan xә!

Malinъ tosnas tana xotn јamaran olz yznә?

Ulan çerg.

Xaana çerg boln mana çerg.

Xaana çerg bajacudin kerg xarsz jovla. Mana ulan çerg kœdlnşc—krestýjan ulsin kerg xarsna.

Xaana çergin inrl, ævçer uls salds mudig mald tooldg bilæ. Xar jasta kœdlnşc, krestýjan ulsig xaana çergtik muuhar bælhhdg bilæ.

Mana çergin ulan koman-dirmyd ulan çergcnrig ev-ræn̄ nekdt toolna. Xaana çergin salds mud bajacudin surhmzd orad, evræn̄ ax-dyyhæn cign alx dænd orad bajacudin boln xaana josig xarsad jovdg bilæ. Tedn ba-jacud bijin̄ dæsig medl uga kesg jovad jovsn mæn.

Ulan çergin axlac Voroşilov.

Mana ulan çergt ken mana dæsn, ken mana nekdig ulan çergcnrtæn çæalh̄z œgnæ. Mana ulan çergin dæsn delkæn bajacud. Mana ulan çergin nekdn̄ delkæn kœdlnşc, krestýjan uls. Delkæn boln mana sovetin orna xar kœlsærn bæddg uls ulan çergt durta. Delkæn bajacud mana sovetin origi dælæd cilæckær sedsn bæænæ. Evræn̄ sovetin oran xarsxin kergt ulan çergæn batrulx zœvtæ bidn. Xaana çergin salds mud xarñhuhar jovdg bilæ.

Mana ulan çergt orad harsn bahcud surhul̄ surad harc irnæ.

Ulan çerg boln xalbm̄gud.

Sovetin jasn eklæd togtsnas avn xalbm̄g uls ulan çergt uxan setklæn œgæd mordsn mæn. 1918 zild

Xuucn boln şine bəədl.

Kyykd kyn şinər bədgig das.

Kyykd kyn, surhul̄ sur! En Leninə gerəs. Əərən bəəsn kyykd ulsig surhul̄ sur gi, tednd surhul̄ surxdn̄ nēkd bol.

Xotn seləndən meədətə uls surdg şkol harh̄xar zyt̄k.

Kyykdən şkold erk̄n biş ilgə.

Kyykn kyn gert nēkd bolsar olz kehəd şkold təvl uga bərəd bicə bə.

Kyykd çuhar ter dotr ugat̄nrin kyykd surhul̄d orulx arh kezə cign xəhəd jöv.

N. K. Krupskaja.

N. K. Krupskaja.

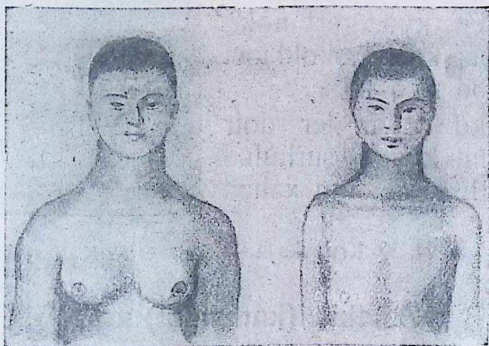
Zilətkin (kamzolin) xorn.

Xal̄mg kyykn kyynd odtlan zilət̄g ymsdg josta bilə. Kyynd odad uga bəz kyykn kyn ceezən sul bərzi urhaxlə, xal̄mg kyn teryg urd çagt icrt tooldg sanz. Oda mana şin sovetin josna çagt ene kerg taldan yzlər, talin uxahar xələgd̄x mən.

Xal̄mḡin ol̄n ugat̄nr̄ boln kəd̄lm̄şc uls evrə yr sadan gem zovln̄ ugahar əsk̄x sanata bolxlə, ene (kamzol) zilət̄k gidg jumig ymsdḡin̄ uurulx kergtə.

Kyykd zilət̄k ymsxlə, tednə ceezin̄ ut̄xn̄ zilət̄k darad, şaxad, əsx sunx maxmudin̄ bərəd bəənə.

Tere zilətg şaxsna uclar, xaləmg kyykdin ceezi-
nə jasnə voln kəkə maxnə urhxş. Ceezin jasn darg-
dad jovdg uclar xaləmg kyyknə ooşknə cig mu
volnə. Tegəd tere kyykn zalud odad, gergn volad,
yrtə sadta volxlanə medgdg jumn. Kyykn çagtan
kamzol ymsəd jovsn uclar xaləmg kyykd kyynə
tyryn tərən çagasn avn kəkə xavdad harna, ese
giz kəkənə ysnə tatu volad kyykdinə ges çatxz
cadxş. Kamzol ymsl uga xaləmg kyykd uls vəədg
volxlə, ceezinə jasn u ərən voln, kenkrğ sarul

volad, kək maxnə əsəd, vijnə cig gem uga, har-
sn kyykdinə cig gem uga volx bilə. Oda volxlə
xaləmg kyykd yr harhxlarn eçəd, xatad gemnəd,
kyykdinə vas cig dangin xatml voln gemtə volnə.
Urd çagin xudl icrig xajx kergtə.

Icr ged kyykdtən kamzol ymsgəd vəəxlə harsn
yryn gemtə xatml volad, ykəd vəəx.

Tyynə ornd xudl icrən xajad zilətg ymskl
uga vəətn. Ese volx zilətg jova jovz, mana xaləmg
kyykd ulst əmndnə kyrc jovnə. Tere ucrt zilətg
ymsdg josig şulun xajx kergtə.

Zirhx bolxlə zilətgən xaj.

Zilətg ymsxlə—sadv irx. lədgən uur, zilətgən xaj.

- 1) Tana xotnə kyykd zilətk zyyny?
- 2) Zilətk zyidglə jahz nooldnat?

Komsomol, sons!

Xaləmg kyn bolvas
Xavcl ceztə boldimb?
Xanəhəd, çonşad zovlnşad
Xatml volad wəədimb?

Xaləmg kyykdin cirənb
Xarhvas bircihəd jovdimb?
Xaalh, jahlav! kelxncnb?!
Xamanb zovln wəəximb?!

Kuynd odçinb xələxnə
Kyykd xovrar hardmb
Kyçl bolzəhəd harsnb
Kyn bolluga ykdmv.

Ej... çuhar sonsit!?

Enýnə urşginb kelit. .

En kyykdig doraçuldgnb,

Encin—jundnb wəəximb?!

Oj! xəmnə camd kelsv,

Onbhad səənər sonsic:

Onctə kyykdin darnxnə

Oln tovctə kamzol-la.

Xorxən-cigə çagasnb

Xortə kamzol ymsknə;

Xojr syygini şarx kecknə...

Xovçnlənb naaldad zovanə.

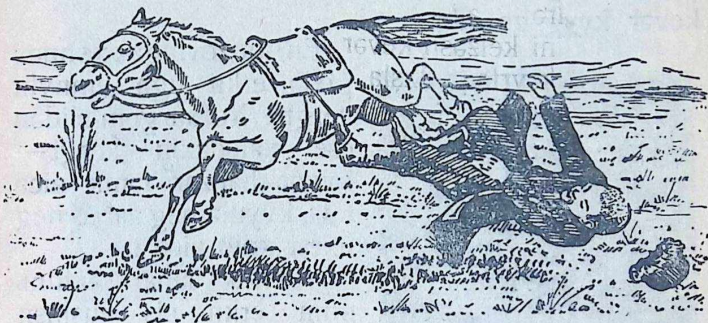
Өvl, zun bolv-cign
Өrcнъ кyykдин şirlәтә
Өsx, өrgzx ceezinъ
Өvtkәhәd kamzol agcanә.
Kыctә kamzolin xavclhnd
Kyykдин ooşknъ gemnә
Kымнъ sәәxn zirhld
Kыrduga ucrнъ tere-la.
Ceeznъ şirlәтә gemәr
Cirәнъ atxr bolnala,
Cini kelzәsn kevәr
Cik yrtә bolxşla.
Xalьmg kyykдин darnxnъ
Xar mөrtә kamzol-la
Xatml gemtә bolçxadgnъ
Xarңhu vәәhәn ucrla...
Kyykдин uulьsn duug
Komsomol şulun sonsic!..
Kымnd xortә kamzolic
Kыrc sәәnәr дәәlic!

Kolәn Sanz

Әrk savasn bişinқig evdedg.

Ene ylgyrig xalьmg kyn bolhn kelәd jovdg.
Tere vijнъ ajartнъ kesknъ martad әrkәn uudg. Әrk
nerdg jосn xalьmgt jamaran ik xortag—ene yль-
gyr çәәlhз vәәnә. Xalьmg әrk nerxlә, xaana jосn
xөrdg uga vәәsn. Sogtu xalьmgt surhulь medrl
kerг uga bilә. Tegәd xaana jосn xalьmgin xarң-
hu ugatnrig әrkәр xordackad moxlәlәd, edl ahur-
sinъ şimәd jovsn boldg. Әrk xalьmgin malin өslt
xasna. Әrk uxin tәlә, ys tosan yrәhәd, әrk
nernә. Өdgә çagt xalьmg uls urtk kevtән әrkәn
nerәd vәәxlә, evrәнъ malan өskz cadş uga, tere

malin bərdg kev janzin cign toxmin cign jasz
cadş uga. Ərkinc ezn mal gerən cilənə, terygən
xələş asrxş. Xaləmgin ərk nerlhn xaana josnd
tusta bilə. Tegəd xarñhu monxgar 300 zild jovad
jovsmn. Ərk uuhad bəəxlə zysn zyl gem xalədxđ tyrgn
boldg. Danguin ərk uusn kynə elknə ikər ge-
mndg. Ərk uudg kyynd xalədvrtə gem irxnə tyrgn
boldg. Ikər ərk uudg kynə məxmudnə jamr cig

gemd kyyrg boldg. tere gemtə nooldz cadş uga.
Ərkhc ek eçgin ɣrñ gemtə bolz harad, munxg,
uxan tatu bolnə. Ərknc ulsin kykd tyrgn yknə.
Soktu zalu gergən çoknə, kykdən əəlhənə. lim olñ
zovln soktu eçk gergn kyykd xojrtan yzylnə.

Xaləmg kykd uls! Zalustan ərk bicə nerz øgtñ.
Tednə ərk udglanə nooldtn. Tiiklə tana mal øsx,
kyykdtn ysn tosar bəhəd gem uga bolx, biistn zalu-
dan çokulxn ugat.

Kyykd uls ərk udgla nooldvt?

- 1) Tana xotn əəmgť ərk ikər nerny?
- 2) Ərk nerz uudginə ırluxin tölə ju kexmב?

Xorxa gem.

Xaɫmɔg kyynd xorxa gem irxlə ikər kerg avc sənər emnylxş. Alɫk cign gem irm darunɫ icl uga emnylx kergtə. Es emnylxlə xorxanɫ xojr negn zilin dund, xamr idgdz maxmud ilzrz şarxd bərgdəd, xol-dunɫ səöldəd — im oln mu kevər kyyg zovadg.

Xamr-aminɫ idcksn xorxa gemtə kyn.

En tot zovlngas xəhnəv gixlə erkɫ uga emnylx kergtə. Xorxa gem biidən ese xaɫdaxin kergt — kyyənə hanzar təmk biçə tata, kyyɫə neg aahəs neg uxrar xoto biçə u.

Kyyənə aahar uxinnɫ əmn erkɫ biş buşlšn xalun usar uhahad arcad uux mən.

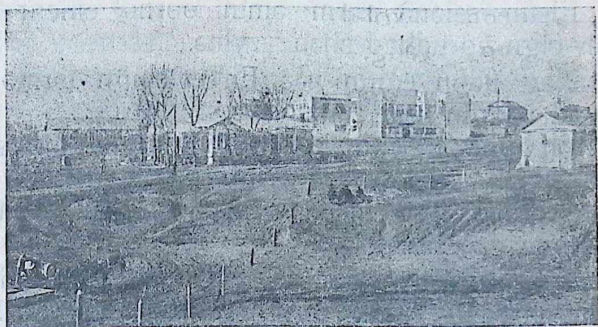
Xar kədlmşc xaɫm-gud mal edldg tələdən tarad nyhəd jovçxana.

Ter uclar oln xorxa gemtə ulsig çugtɫ emnylz bolxş. Xamg xorxa gemtə ulsig jostə sənər emnylyz edgəxin tələd, tednig malta gertəginɫ çuglulad neg xot keximɫ. Bolɫniçin ərə vəəlhəd, malinɫ cign əskylhəd gemən emnylx kergtə. Iki-çoxra Jaşkulɫ gidg hazrt, xaɫmɔg tanhcin kyçəgc parvlən xorxa gemtə uls vəz emnylx selə vəz vəənə. Terynd vəəlhəd bijən emnylsɫ uls mal-gerən əskximɫ. Sən emcd emnyləd, edgəz avximɫ. Tend vən

coluna zavodt kədləd, aah-sav kedg urna hazrt
kədləd, nur-tərə harhə cadna.

Xorxa gem emnylxlə edgdg jumn.

- 1) Tana xotnd emc voln emin ger wəəny?
- 2) Gemtə ulsig edgəxin tələ jamaran kədlmş kegdz wəənp?

Таңһин воһниҫ

Таңһин воһниҫ.

Nidn zil Elst deer eklz taңһin воһниҫ wərv.
Хиуһи wəəsn воһниҫнə vah volv. Nutgin əmtn
çuhar yynd emnyldg volv, taşr deernə taңһin prav-
ləd Ədrxnəs nyyz irxlə kesg oln yylin uls daxz irv.

Ik sən xojr davxr ger volz harv. Ene gerig reks
gidg kəndə kirpicər wərv. Kesg oln ərətə ger volv.

Neg ərədnə nydnə gemin emc xələnə. Neg
ərədnə cikh, şydnə gemin emc xələnə. Dotr gemtə,
şarxta ulsig bas neg ərəd xələnə. Xəvrhdnə neg
gert xorxa gemtə uls xələnə.

Хиуһи воһниҫин gert gemtə uls kevtнə. Воһниҫд
kyn dyyrn kevtнə.

lk sən çəvr bolıniç. Gemtə uls tus-tustan orta dertə. Orn deernı çəvr çahan kencr delgç bəənə, sən dulan kenzl bənə. Dolan xongt neg bənəd orulad xovç solına. Ədr sə uga xələdg uls bəənə.

İrəd emnyldg uls bas elvg jumı. Emcnr bas elvg jumı. Sən emcnr.

Gemtə uls şulun edgxər sedəd bəənə. Udanar edgxlərn emc mu gildnə.

Elstin selənə zərm əmtı əörn emcnr elvg bolv-cign bə udhnd bişen yzylı.

Neg udhn emgn bəənə. Ter emgn tərntə usı gigəd xudgin usar emnnə.

En zuna 3 bickı kəvyn ter emgnə tərntə us uzəhəd ykz odv. Emcd yzyltn gixlə kelnəl:

— Emc jum medxş. Emcd yzylsn uls udan gemnnə.

Xarñhu ulsin toolvr es bolxv en. Emc udanar emnv cign ky ýkylxş. Zug bə udhar emnyləd kesg bolsn gemtə uls aş syldnı emcd irəd yzyləd ykz odna.

Hazr avad uga çagtnı emcd yzylxlə emc ykylş uga.

Bə udhnd yzylsn uls ykxnı lav.

Emcd yzylsn uls udan gemnnə gisn xazhr ýg.

Emcin ketxə gisn jum kehəd bəəxlə udan gemnəd bədmı bış.

Emc mu bış evrən bıistı mut.

Sanz jahz edgv.

Sanz əskldyr ydəs naaran kevtə. Sanz tolhanı əvdəd, xalu dərəd bəənə. Cırədnı, har nurharnı ulagad harcəsı bickı busrgudig əörn bəəsı uls onıhz bəxmı uga.

Ахнъ әһәд хулур Халдн бакшур илгәкскн кыләз
вәәнә. Асxn gy тәvxin кемд Халдн бакш ирв. Gemтә
Sanz ulm тыншәд зовад вәәнә.

Bakш noman delgckәд, omшv. Jirdән бакшиг ju
omшz вәәxinь kyn medsn uga. Урлан әрә көндәһәд,
хамр доран гынгр—гынгр gigәд Sanzin tolha der
хонx zinnylәд сууна.

Ne keke зөвтә хамг арһинь кеckyв, oda маңһ-
дурас јасrx, kyn әх ik јumn uga. Шарнь көдлз.

Ter xoorndan bagш bortxtә әркәс darandнь
хојr kelgylәд uuckad.—Ne bi хәрх кевтәв, oratz
oduv—gigәд noman xurav.

Sanzin ax Baldr yks bosad bagшин өмнәс мөр-
гәд horvna çaas harhad тәвв.

Bagш јовз одv.

Sanzin bijнь jahzәнә? Sән болзәny?—gigәд
Әдрхnd surhulәд вәәзәһәд irsn Badm Sanzin aavas
surv. Bijнь сәнла. Өçkyldyr Haldn bagш irәд јaslһ
јasad јовз одva. Esvga gem uga, маңһдурас edgx gilә.

Badm өөрдәд хucaginь сәкәд хәләckәд, хәры
çuxrad çirәнь çәәһәд одv.

— Альков Baldr, naarltn-giz Badm кelv.—

Sanztn talдан zanhрта gemәр gemnz: torһn kiilg
ese giz çeçg хојrin negn.

Халыmg emc bagш тuslш uga. Sanzig oda tergәр
воһниç tal авс одxmn гiv. Tynә darунь Baldr,
Badm хојr Sanzig tergәр воһниçд kyrgv.

Nege sar volad Sanz edgәд harc иrv.

Tiigz neg сәәxn залуг, јum meddg—uga bagш alн
givl.

Bajn gelng хојrin uxань negn.

„Bajn noјnd, yly вuсә yz“—giz gelng uls kel-
dg. Jungad tiigz keldv гixлә? Tedn bajнә сә хәә-
һәд tigz keldg volна.

Nojn, zæsn̄g ulsin mal gerin̄ ugatə uls bulahad avck gigəd tiim surhm̄z zaaçxana. Əldəs zæsn̄g, nojn boln bajn uls mal ger xuraz avsm̄b gixlə? Ugatə ulsas alv avad, ugatə ulsin kəlsin̄ avad, muxlalat zəesn̄ zəər bolz vəənə. Tednə ger — maln̄ kenəv? Ugatə ulsig dazrad, bulahad mekləd avsn̄ jum̄n.

Ken xulxac bolzənə? Bajacud ugatn̄rig mekləd xulxalat dazrz jovla. Ugat̄n̄r tednig xal̄m̄g tan̄hcas kəöz harhad, malin̄ kolxozd bulaz abba, tedn̄ ev-rə̄n̄ jum̄n abba.

Gelngyd kem̄b gixlə? Bajn, nojn, zæsn̄g ulsin nək̄d, xulxac, dazras ulsin sə xəədḡ uls.

Kulak mana xortn. Kulakmudig sovet, kolxozas harhz kəətn̄!

- 1) Tana əəmḡin sovetd bajn kyn orsn̄ ugaj?
- 2) Kolxoztn̄ kulak xavckdad orsn̄ bolzga?

Surhulin zyytə tərmyd.

Xaana çag, Sovetin çag — xojr.

Xaana çagt Xal̄m̄g tan̄hcd tyryn bolz, ors gel̄n̄ boldḡ surhul̄ harsn̄ jum̄n.

Xaana çagt xal̄m̄g ky ors nomd̄ orulad, ors kexər sedsn̄ boldḡ.

Ors gelngyd irəd xal̄m̄g dotr vəəhəd, ors nom̄ çəəlhz əgəd jovsn̄ jum̄n.

Xot-xolar, mēngər mekləd, zərm ugatə ulsig ors nomd̄ orulsn̄ boldḡ. Kəgl̄t, Cilgr, Byslyrt, Krasno-Mixajlovsk gidḡ kirstə ulsin seləd toktsn̄ jum̄n. Ors gelnḡin surhul̄ ciləsn̄ xal̄m̄gud ors gel̄n̄, geçl̄ bolz kesgn̄ jovlə.

Халы́мгин сурһуль болһнд орсин ҫазна јос заадг билә. Аҫ сьлднь орс номд орулз авхар тiiгз кезәсн јумн. Халы́мгудас ах сурһульд кы́ орулдг уга билә.

Халы́мг кел хая-хая заадг билә. Халы́мг кел заадг вакшнр сiгн уга вәәсн јумн. En тоот јумн хууvin јосн тогтсnas авн уув.

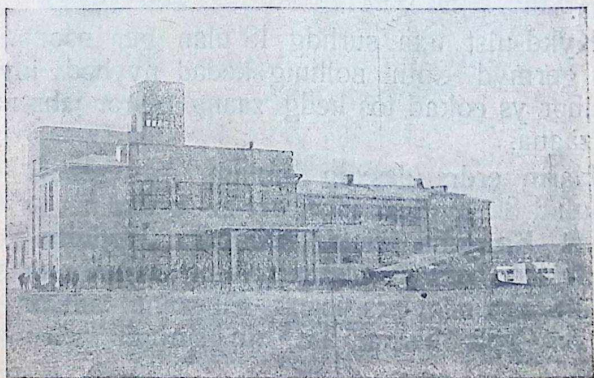
Хууvin јосн тогтсnas авн Халы́мг Таһһсiн сурһуль оln вoлсн uсrар сурһультә вaһсuд оln вoлзәнә.

Хаана ҫагт 100 халы́мгин 2 кyn умшдг вiсдг вәәсн вoлxlә, oдa 100 халы́мгин 10 кyn умшдг вiсдг вoлсн вәәнә. Унә вiјнь ik јумн.

Хаана јоснд 300 зil ҫaxu вәәһәд әрә гиз 2% кyn вiсiгс вәәсн вoлxlә, таҫр дернь тер вiсiгс улсин ik зунь гелngyd, зәәсngyd, нoјдud билә.

Хаанә јоснд xар (тере ҫагт xар јастa, ҫahan јастa гиз xovадг вәәсн бијij) улсas вiсiгс улс ҫән билә. Oдa вoлxlә зун кyynәs 10 кyn вiсiгс вoлxlә, en 10 кyynә јадxdан јisнь угaтәнр, кәдлмшснр. Sovetin јosна ҫагт халы́мг iim тьргәр сурһультә вoлз јovна.

~~~~~ Erdm сурһulin төр ватрај! ~~~~~

Халы́мг сурһulin вакшн техникум.

Oda xalbm̃g taṇhc kēdy surhul̃ta.

1916-c zil 600 kəvyn kykn surcəsn jum̃n. Urd xaana ɟagt xojrdkc devsñgin surhul̃ mana taṇhcd uga bilə.

Urd ɟagt medətə uls surdg surhul̃ uga bilə. Oda tiim surhul̃s vəənə.

1929-c zil xalbm̃g taṇhcd 161 negdkc devsñgin surhul̃ vəṽ. En surhul̃st ut-tur̃stan 9000 kəvyn kyykd surcav.

7 xojrdkc devsñgin surhul̃ vəənə. En 7 surhul̃d 750 kyn surv.

Taṇhcd vəəsn 72914 vədyn kyynəs 34836 kyn bicg dascksn vəənə. En əvl 20000 ɟaxu kyn surhul̃ surc vəənə.

En zil surhul̃ surx nasta kəvyd kykdin zun bolhnas̃ñ 70 kyn surhul̃ surc vəənə. Urd ɟagt om̃ɟdg bicdg əmt̃n, dekr om̃ɟdg ger uga bilə. Oda mana taṇhcd 80 om̃ɟlhna ger vəənə. En om̃ɟlhna germydt̃ əmt̃n xurad gəzəd om̃ɟna, dekr om̃ɟna, ɟatr nadna, radio sons̃na, nañ oln zys̃n surhul̃ surna.

Kykd ulst uxa surhdg 18 ulan ger vəənə. En ulan germyd xot̃n bolhnig kedəd nyyhəd jovna. Maɟihər ys ɟokad tos kedg zaana, ɟevrər jahz vəəxig zaana.

Harin erdm̃ dasxdg surhul̃ vas vəənə. Ter surhul̃d 80 kyn surcənə: ərəl̃ñ kyykd uls, ərəl̃ñ kəvyd. Kəvydñ modc bolz harx, kyykd̃ñ xoṽɟ ujac̃ñr bolz harx. Urd ɟagt xalbm̃g surhulin vak̃ɟin-surhul̃ uga bilə, oda vəənə. Zil bolhñ xalbm̃g kel nə vak̃ɟ bolz harna. lim oln surhul̃ oda mand vəənə.

Surhulin poxod.

En zil xalbm̄g tanhcd ik kerg kegdzənə. Xalbm̄g tanhc̄in komuna paartin komitet boln tanhc̄in sovetin xurg, en zil šiidvə. Tanhc̄in avtanom avad arvn zilin əənd kyrc bəəxd, bicg meddg uga bədyn ulsig çuharahin̄ en zil surhx volz. Şartu boln nan̄ ol̄ balhsdudas surhul̄ surc bəəsn bahcud xuhar tanhcd oc nək̄d bolxar irçxazənə.

En ik kerg. Yyg ugat̄nr, kədlm̄şcnr ikər nək̄d bolxlə kyçəgd̄x.

Əmn zil surhul̄ surx sanata əərstə hartnr mal mēngən xarmnl uga dēn bolv, evrən biisn̄ surhul̄ surv.

Xalbm̄g surhulin bakşin surhulin kəvyd, kyykd, Sovpartşkol̄in kəvyd, kyykd çuhar irz surhv. Surhulin bakşnr, surhul̄ta uls bas nək̄d bolva. 1929 zild—4022 kyykd kyn surv, 6107 zalu kyn surv, 9429 batrak ugatə kədlm̄şc uls bicg meddg bolz harv. En kədlm̄ş 1929 zilin 6 sarin dund kegdsn kədlm̄ş.

Xalbm̄g tanhcd 1929/30 zild əvl zun xojrt 21878 tər̄yn bicg es meddg uls bicg surv. En 1930/31 zil əvlər 20.000 şaxu kyn surcana.

lim ol̄n əmt surhdgm̄ bidn, surhulin kevər tyynə bərç avc kesnəs kəltə surhuvidn.

En kevər surhulin kerg kyçəxd ax kergn̄ ol̄nə byrdəçmydig kədlm̄şt orlçulhn. Surhul̄ surcəx kəvyd kykd çuhar orlçx zəvtə. Profsojuzin clenmyd bas orlçx zəvtə. Komunə bahcudin niicənə kəvyd bas orlçxm̄n. Xotnə əmt̄n çuhar orlçx zəvtə.

Dəkn neg ax kergn̄—ol̄nə byrdəçmydin cidl mēngin̄ niilylz, neg hardvrar, neg zurad bagtaç jovulx kerg. En kevər surhulin poxod kexlə bicg tər̄yn es meddg ulsig çuharahin̄ en zunar surh̄z cadxuvidn.

Surhulb erdmər deŋ avc kolxozinb mal gerən əsktn!

- 1) Tana xotnd kedy kyn surhulb surcana?
 - 2) Kedy surhulin nasta kəvyd kyykd surhulb dasz bəənə?
-

Buvad bicsn bicg.

Yr Buva! En bicgin syld mini har yzxlərn aln
bolxc. Çahan en bicg evrən bicsn bolxv, kyn bicz
əgsn bolxv giz sanxc.

Bicg mededg boln yr camdan bajrlad biczənəv.
Xavr Dorzin Sanz irəd likpunkt harhv.

Mana xotna kykd bərəd cuhar tynd odz surdg
bolv. Jumna ard yldzəxər gigəd bi bas odv.

Bi jahz sursim en bicgər şinzl. Mini bicg sən
muuhinb bic. Omşx dekrmyd ilgə.

Bidn gəzəd avxulbz omşnavdn.

Şidrəs mana xotna baaxn surhulbta ulb surdg
surhulb harx zəngtə. Bi ter surhulbd bas surnav.

Mini zalu bas surhulb surv. Xojurn gəzəd xam-
dan omşnavdn.

Ne mend bə. Bicə mart, dekrmyd ilgə.

Cini yr Çahan. Sentəvrb sarin 3.

Ja ic kevt gidgən urtn! Çuhar surhulb surtn.
Surhulbta eez yrən sənər asrz cadx.

Bicg es mededgig ərhlhij gidg oln.

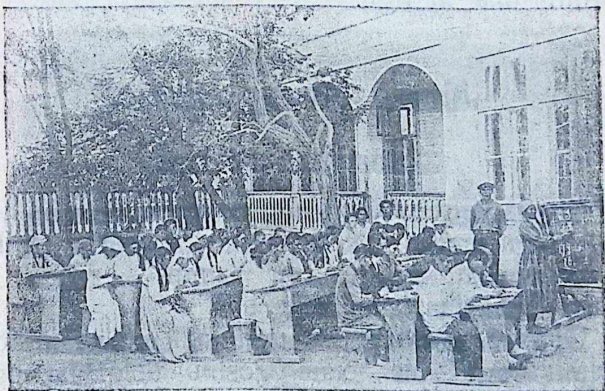
Mana medətən surhulbd ekn avgtan 35 kyn
orla. Tynəs 34 kyn kyçdnb surad ciləz harv.

Manig surhsn Bembə kelv:—Nə axnr, dyynr!
Ta omşdg bicdg bolvt. Bicg mededg uga əmtn
oda bijnb dala. Ta kenə kycər şurhulb survt? Oln.

ugatnrin kycər surhulь survt. Tiklə surhulь sursn ta çuhar ter surhulь uga kesg oln ulst vas nөkd volx jostat.

Igz nөkd volz volx. Bicg es mededgig ərlhij gidg ol toktatn. Ta çuhar ter olnd cilən volz ортn, tynd dəkəd xəvrgəs cilədyd orulz yztə.

Surhulь surx sanata kesg ugatnr vəənə, jalьcnr vəənə. Tednə kesgnь çaaş, dekr, karndaş xuldz avdg arh uga.

Medətən surhulь.

Orn nutgt mel çuharad dekr, çaaş əgəd bədg arh vas uga. Ugatnr evrənnь orn nutgt nөkd volx josta. Ter oln cilədydin təvç mөng çuglulad talin cign arhar mөng çuglulad oln ugatnr, kədlmьcnr surhulь surhdgin arh xəənə. En kerg ik kerg. Çuhar neg kyn kevtə dekç nөkd boltn.

En yg mand çuharad taasgdv. Bicg es me'edgig ərlhij gidg ol toktahad tarvdn.

Bi xəv tustan iim jum kevb.

Ter olnd orsn tələdən zilə təvç mөngən byklдnь orulz əgyv. Ik mөngn biş: 60 denьsg.

2 sarin dund 25 ky olnd cilən bolhz orulv.

Oda medsərn ərک bylinь ulsan surhz wənəv. Bi hañçarn omşdg bicdg bolad wəxmñ biş tedn bas omşdg bicdg bolg. En kədlmşin bijnь waañn kədlmş biş giz sanzənəv.

Ta surhulь surcax oln axnr, dynr, ekcnr nəmə duratn.

Tana xotnd big es mededgig ərlhij gidg oln wəəny? Uga bolxla tim ol byrdəz yztn. Surhulь gerl, surhulь uha-xarngu.

Mana xalьmg tanhc.

Xalьmgin avtonom.

Xaana çagt xalьmg uls, xamg tərən evrən medz kedg uga wəəsn boldg. Xalьmgin tərīg biləñ selьvg wərldl uga, xaana jamtnr — zalac, uls, xaana josnd taastahar kedg bilə.

Oktəbrin revolyc, xalьmglə ədl urd xaana çagt xarñhu jovsn ulst, xamg josinь delgrylьz əgvə. Mana xalьmg bas xamg tərən evrən medəd kedg jos avb.

Tiim mal ger, edl ahursnani kev janь, surhulь, dəkəd evrə ulsin kev wəədl daxulьz togtsn josig Avtonomija giz nerəddm.

Avtonomin josig xalьmgud 1920-c zild togtala. Tyyni urd xalьmgin ugatьnr, zəəsng nojdudlarn, tərən tələ kesg nooldsn boldg.

1919-c zild Leninə harhsn dudlhar, xalьmgin ugatьnr, çahacudla nooldsn jumñ. Tegəd xalьmgin ugatьnr tednig diiləd, cilgr gidg selənd tanhcin negdkc xurg der Avtonomin josan togtasn boldg.

Халыгг hazr.

Izl mörn holin belcrær niicz togtsn medl dotr, xalыmg tanhc evræn medltæ nutg bolz orlçdг mæn. Халыггин ezlz wæx hazrnъ iim hazrmudlæ zaxlçnæ: Dord ømn yzgærn Dagestanæ hazrlæ, deed ømn yzgærn Sever Kavkazsk hazrlæ, Ar yzgærn Axşæ hazrlæ, dord yzgærn Izl mörn hold boln kæk tengst tulnæ. Халыгг medlin çug ezlz wæx hazrnъ 7,000,000 gektar. Халыгг hazrig kørsn-maxmudarnъ avad şinzlxlæ, xoorndan ik soly xojr æng bolz harnæ. Axş balhsnas avn ømærlæd Mañçin hol kyrtl tasrxæ uga øndr xamr bolad odnæ. Ter xamrmudig Ergnъ şiiр giz neræddg. Халыгг nutgin zærmnъ erginъ şiiр daxz wærşnæ. En Ergnъ şiiр hazr tæræ tærxd neg bick zokastæ: kørsnъ xar şavr ulan monhl boln elsnlæ xoly. Ergnъ şiiрær usn øvsn elvg bolsn ucrar mal wærşxd bas zokastæ.

En Ergnъ şiiрæs buuxlæ kæk-tengsin көvæ Izlin көvæ xojr kyrtl xavtxæ көdæ hazr bolad odna. En көdæn kørsnъ usnъ sæn volъz ilhrnæ. Халыгг hazr dund tasrxæ sæn hazr Barun (ik Dørvd) nutgin hazr. En nutg Ergnъ şiiрin çа wæænæ. Barun nutgin hazr tostæ xar şavrtæ. Ter ucrt end tæræ urhasn olztæ.

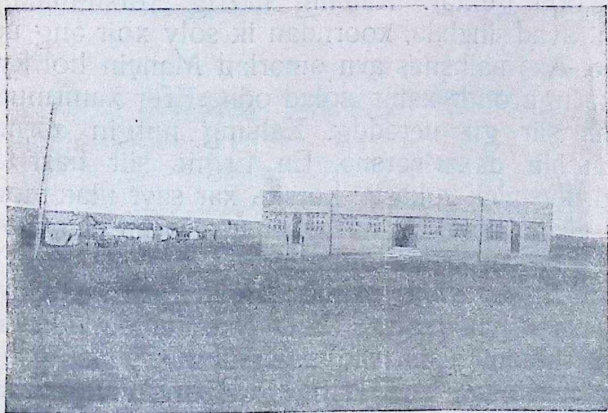
Bolv халыгг hazr çuharahinъ хælæxlæ mal øskxd zokastæ volnæ. Tegæd халыгг uls hazrin ucrar horvn zysn arhar gesæn tezænæ. Халыгг tanhcd malcnrnъ 63% zahscnrnъ — 20%, taracnrnъ — 17% халыгг nutgig ahararnъ, hazrin kørсærnъ boln edl-ahrusnanъ kevær şinzlæd 5-nutg harhsn mæn:

- 1 Izl Mørni көvæn nutg
- 2 Kæk tengsin көvæn nutg
- 3 Barun zaxin nutg
- 4 Şorvin holin nutg
- 5 Duntk nutg

Халымын ах советин парвлэн вөөх хазгнь шин тогтз вөөх — Елиста балхсн.

Халыг барин гер.

Elst holin ar амнд Elst gidg балхсн токтз вөөнө. En балхсн Халыг Тангчин хотл балхсн. En балхс-
нас Халыг Тангчар сурхулин герл тарх. Сурхулин
герлин неге халхнь бар.

Барин гер.

Тангчин ах ispolkom jumna тырынд Elst deer
барин гер бэрилв. En гер бэрэхд өөр шидр вөөсн
халыгуд, базрт ирсн халыгуд ирэд хэлэлдэд вөөв.

Неге дэкз гээд толхалз хархдг Манзин Нимгр
en бэрэсн гер хэлэхэр кырэд ирнө. Кесг халыг
бэз. Тер улсас неге шудрмгнь Нимгрэс сурна.

— Залу en герт жамаран парвлэн вөөх жумб?—
En барин гер. Уynd „Тангчин Зэng“ gidg гээд
барлгдна, кесг дектрмьд барлгдна.

Гээд, дектр омшдг арх бэны? Танaxнд гээд
авхулз омшдг кын бэны?

— „Bijm bicz medxşv. Mana xotna nege k n g z d avxulna. Mand om şz  gn . Son n s n jum n biczdn .

— „Xyyvin ornd al dn  bolv cign jamaran son n sorm n jum n bolna  uhar g mana g z d barlna. Xal mg Tan car jun bolna bas xuhar g g z d barlna.

G z d Xal mg kel r harhnavdn. X rn   uhar surhul  surtn. G z d om şad uxa surxt. — Surhul  surx sanata oln kyn v n l, zug evn  bolz  gx  — giz d k d nege zalu kelv.

Evn  bolx  gis n jun gis n ygv. Kergt  yg bi .  vldn  k dlm ş kedg uga bolxt.

Surhx k n oldxij?

Med t n surhul  tana xotnd v ny? giz Nimgr surv.

Mana xotnd med t n surhul  uga. Namrtan harhxmn kevt .

Mana xotnd nege surhul ta kyn v n  ter mand zaax.

— Ne jahad bolv cign surhul  surtn. Surhul ta bolxla mana g z d avxulad om şz cadxt, evr n g z dt bicz cadxt.

Oln ugat r jamaran tyry yzz n , tyg jahz ciklx bolna  uhar g g z dt biczg m n.

Bajacud ugat nrig dazrdg bolxla tyg bas biczg.

Ne zalus surhul  surtn, med t v giz bic  ic n. Ne mend v tn.

— Oj, en Elst xojr-horvn zil s jos n valhs n bol n giz x kevt -giz kynd d zalus tarv!

Bah — Buurla kolxozd.

Manzin Sanzas.

SURVR

*Kolxozd orad olarn niləd kədlmş — axuhan
kexlə lavta olztahin medyv, tegəd mini surgm —
namag kolxozdan orulz avtn.*

Manzin Sanz

1931 zilin mern sarin 18 ədr.

DARAN:

Mana paartb, mana sovet

Sovet	3
Sovet şine janzar kədl	3
Mana paartb	5
Oktəbrsk revolyçin sən ədr	6

Mana Vozdnr.

Lenin	7
Stalin	11
Kalinin	12

Mana xaalh—kolxoz.

Mal əsklhn̄b n̄içəs	13
Niiləd mal əsktn̄	14
Sovxoz dən̄nvə	15
Zud	15
Seperator	16

Ulan çerg.

Xaana çerg voln mana çerg	17
Ulan çerg voln xal̄mgud	17

Xucsn voln şine bəədl.

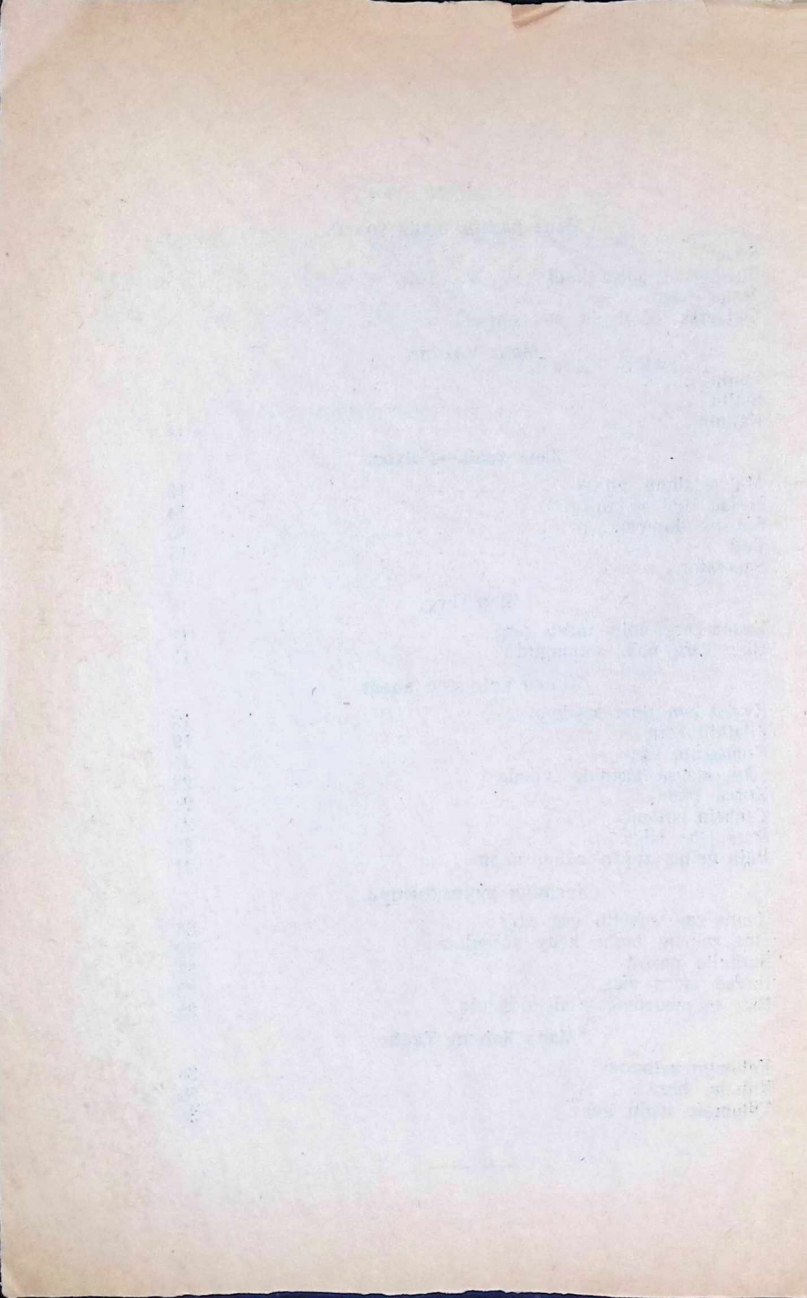
Kyykd kyn şinər bəədgig das	19
Zilətkin xorn	19
Komsomol soqs	21
„Ərk savasn bişinkig evdedg“	22
Xorxa gem	24
Taḡhcin vol̄niç	25
San̄z jah̄z edgv	26
Bajn gelng xojrin uxan̄b negn	27

Surhulin z̄ȳtə tərmyd.

Xaana çag sovetin çag xojr	28
Oda xal̄mg taḡhc kedy surhul̄yta	30
Surhulin paxod	31
Buvad bicsn biçg	32
Biçg es mededgig ərlhij gidg ol̄n	32

Mana Xal̄mg Taḡhc.

Xal̄mḡin avtonom	34
Xal̄mḡ hazr	35
Xal̄mḡin varin ger	36

После букварная часть.
БУДЕМ УЧИТЬСЯ.

На калмыцком языке